8.7 x 5.8 m and 4.32 m high at the top of its barrel-vault ceiling. The purpose of the 2016 investigation in this basement was to study the burials unearthed there, to establish the former level of the basement floor, to determine the depth of the basement wall foundations, and to prepare the basement for the future reburial of the unearthed coffins and burials (Fig. 3).

The Church of the Holy Trinity and its bell tower were built in 1514–1516 by Grand Hetman Konstantinas Ostrogiškis (1460–1530) of Lithuania. In 1607, Uniate Basilians moved to this location and in 1610 Basilians took shelter there. The Basilian monastery in Vilnius became the seat of the Uniate Church and the Basilian Province of the Holy Trinity.

The coffins unearthed and studied in 2016 (Fig. 2) had been buried in the basement sand at a depth of 0.5–1 m below the basement's dirt floor. All of the burials were oriented with their heads to the W, i.e. towards the altar. The coffins were made of planks roughly 2–2.5 cm thick and 20–30 cm wide. Only a small fraction of the coffins had a lid that had survived in better condition. The coffins were without any decorations or inscriptions.

The 2015 investigation showed that those individuals had been interred during 1717–1788. The individuals investigated in 2016 should be dated to the period up to 1717. Except for the burial of one female (a nun?) and an empty child's coffin, the coffins contained males, the majority of whom were monks, who were identified by the discovered epitrachelions (stoles) (in coffins 54, 65) and paramandyas (in coffins 55, 60, 63, 64, 65, 69).

The coffins discovered in 2015–2016 contained 39 paramandyas, 7 epitrachelions, the remains of many leather collars, 8 crucified Christ figurines, and 14 crosses. Thus the majority of the individuals were Basilian monks and 14 of the coffins investigated in 2015 had inscriptions giving the surname of the individual within.

Albinas Kuncevičius,
Justina Poškienė,
Ramūnas Šmigelskas

Žiežmarių sinagoga

Žiežmarių miestelyje, kaip ir kitose etnografinės Lietuvos vietovėse, žydai apsigyveno po 1655–1656 m. karo. 1690 m. žydams privilegiją pasistatyti maldos namus suteikė Jonas III Sobieskis. 1702 m. Žiežmarius nusiaubė švedų kariuomenė, 1708–1711 m. siaučiant marui pusė gyventojų išmirė, dar dalis išsibėgiojo. 1738 m. surašant Žiežmarių gyventojus, minima ir sinagoga. Ji stovėjo ne prie aikštės, o už ją formavusių pastatų eilės. 1782 m. vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio vizitacijoje aprašant Žiežmarių parapiją, minima ir sinagoga: „Žydų škala medinė, dengta gontais". Taip pat minimos dvejos kapinės, vienos laukuose, kitos prie pačios škalos, kur laidoti vaikai. 1812 m. Žiežmarius nualino Napoleono armija, kuri pro Žiežmarius keliavo į Rusiją, pro čia ir atsitraukė. Žiežmariuose buvo įrengtas maitinimo punktas sužeistiems ir sergantiems prancūzams. Atsitraukiant gyvenvietė buvo sudeginta. Miestelis vėl augti pradėjo jį įsigijus Benediktui Tiškevičiui. 1865 m. miestelio plane sinagoga pažymėta toje pačioje vietoje, kur ji stovi ir dabar, tik kitokio plano. Todėl manoma, kad dabartinis pastatas statytas vėliau. 1895 m. fiksuotas didžiulis miestelio gaisras, tačiau duomenų apie nuostolius neišliko. 1904 m. sinagoga remontuota, matyt, po minėto gaisro. 1920 m. sinagoga sudegė ar apdegė, po gaisro remontuota ir toks jos vaizdas išlikęs iki šiol. Architektūros tyri-

nėtojai sinagogoje įžvelgia ir romantizmo bruožų (1830–1860 m.).

Sinagogos pastatas stačiakampis, orientuotas ŠV–PR kryptimi, su pristatyta išorine laiptine prie pastato V kampo. Įėjimas į sinagogą yra ties PV fasado viduriu. Sinagogos pirmo aukšto planas suskirstytas į 4 patalpas: 3 mažesnės yra tik įėjus į pastatą ir dar viena didžioji už jų. 2015 m. projektavimo stadijoje buvo atlikti nedidelės apimties 3 m^2 žvalgomieji archeologiniai tyrimai sinagogos viduje ir išorėje. Jų metu aptiktas XIX–XX a. kultūrinis sluoksnis ir 0,6–1 m įgilinti sinagogos pastato pamatai (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 565, nr. 445).

2017 m. vykdyti archeologiniai žvalgymai sinagogos viduje. Visose keturiose patalpose nuardytos grindys ir nukastas 20–30 cm storio grunto sluoksnis. Beveik visose patalpose grindys cementinės, tik patalpoje III jos iš medinių lentų. Kuriuo metu įrengtos šios cementinės grindys, duomenų neturima. Nekastas plotas tik aplink kolonas centrinėje didžiosios patalpos dalyje, kur buvo bima. Nukasant gruntą stebėta, ar neatsidengs mūrinės konstrukcijos, bei buvo renkami archeologiniai radiniai. Taip pat nuolatos buvo žvalgoma metalo ieškikliu. Iškastas gruntas, laikinai sandėliuotas lauke, būdavo dar kartą peržiūrimas ir tikrinamas metalo ieškikliu.

Žvalgant aptikta keliolika skirtingo laikotarpio kalimo monetų, 3 Napoleono armijos kareivių aprangos sagos, kišeninio laikrodžio raktas, koklių, keramikos šukių, vinių, bronzinių dirbinių fragmentų, šovinių tūtų. Sprendžiant iš aptiktų koklių, sinagogoje stovėjo bent dviejų skirtingų koklių krosnys, vieni buvo dengti žalia glazūra, kiti – balta. Balti kokliai gaminti Vokietijos koklių gamykloje, kai kurių nugarėlėje išlikęs gamyklos įspaudas „Schmidt Lehman Jnh. Otto Schmidt VELTEN 14 Verbands-Fabrik“. Fabrikas įkurtas pačioje XIX a. pabaigoje. Tikėtina, kad rasti kokliai yra iš XX a. pradžios. Vienas rastas koklio fragmentas neglazūruotas ir su geometriniu ornamentu, gali būti, kad jis yra iš senesnio laikotarpio naudotų koklinių krosnių, galbūt XVIII a., nes koklis yra su ryškiu storu rėmeliu. Sprendžiant pagal aptiktus pavienius tinko fragmentus, galima teigti, jog tam tikru laikotarpiu sinagogos vidus buvęs tinkuotas ir dažytas melsvais dažais. Taip pat rasta viena šamoto plyta. Galbūt ji naudota krosnims. Ant jos yra gamyklos įspaudas „D.Ch.F. 2 BORNHOLM“, nurodantis, jog tai Danijos plytinės gaminys.

1 pav. Aron kodešo pamatų fragmentas. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 1. The fragment of Torah ark foundation.

Vykdant archeologinius žvalgymus prie didžiosios patalpos PR sienos, ties jos centru (6,65 m į ŠR nuo pastato P kampo) atidengtas pamatų fragmentas, mūrytas iš skaldytų ir neskaldytų akmenų (20x18x13 cm ir 25x20x 15 cm dydžio), rištų kalkiniu skiediniu. Tai – aron hakodešo pamatų fragmentas (1 pav.), kuris yra 40 cm pločio, 1,9 m išsikišęs nuo sienos į patalpos centrą. Taip pat išlikusi 1,5 m ilgio atkarpa ŠR kryptimi. Taip pat aptikti dviejų koklinių krosnių padai, kurių vienas buvęs didžiosios patalpos ŠV dalyje, o kitas padas iš karto už sienos, sinagogos V patalpoje. Spren-

džiant iš fotografijose matomų sinagogos kaminų, XX a. turėjo būti dar ir trečia krosnis, kurios pamatai nerasti. Didžiosios patalpos Š dalyje aptiktas 3x0,8 m dydžio molinių plytelių grindų fragmentas. Nuardžius grindis ties sinagogos įėjimu, rastas antras kalkinio skiedinio grindų lygis, kuris išlikęs ne visoje patalpoje, vietomis suardytas.

The Synagogue in Žiežmariai

Jews settled in the town of Žiežmariai as well as in other ethnographic Lithuanian localities after the 1655–1656 war. Since that time, the synagogue has suffered several fires. The last known one was in 1920, after which the synagogue was repaired and its image has remained the same to this day.

In 2017, a field evaluation was conducted inside the synagogue and over ten 18th–20th-century finds were discovered: coins, buttons, nails, empty cartridges, and sherds of household pottery and stove tiles. A fragment of a Torah ark (Heb. *aron kodesh*) (Fig. 1) foundation, two tile stove pads, and fragments of earlier floors were also found.

Birutė Lisauskaitė

Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia

2017 m. atlikti detalieji tyrimai Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios statinių komplekso (UK 32801) teritorijoje, Vilniaus g. 8. Tyrimų vietoje planuojama įrengti bažnyčios geoterminio šildymo tinklą. Pirmoji Anykščių bažnyčia minima jau nuo XV a. II pusės. Ji stovėjo kairėje Šventosios upės pusėje, šalia turgaus aikštės. Tikėtina, kad miesto raidos bėgyje jos vieta mažai keitėsi. Dabartinė bažnyčia pradėta statyti 1899 m., nugriovus senąjį XVIII a. II pusės senosios bažnyčios mūrinį pastatą. Statyba baigta 1909 m., o 1914 m. gruodžio 8 d. Žemaičių vyskupas P. Karevičius konsekravo beveik įrengtą bažnyčią.

Apie anksčiau šventoriaus teritorijoje vykdytus žemės darbus informacijos nėra, tačiau žinoma, kad 2010 m. buvo atliekami žemės darbai įrengiant lietaus vandens surinkimo tinklus. Bažnyčios ŠR pusėje, neatlikus archeologinių tyrimų, buvo iškastos 50 cm pločio ir iki 1,2 m gylio tranšėjos. Sustabdžius statybos darbus, likusioje tinklų trasos atkarpoje vykdyti žvalgomieji tyrimai (R. Jarockis) (*ATL 2010 metais*, 2011, p. 533). Ištirtas 12 m^2 plotas, kuriame rasta nemažai žmonių griaučių kaulų iš suardytų kapų ir moters kapas be įkapių.

Per 2017 m. tyrimus tinklų vietoje ištirtas vienas 2,25 m^2 dydžio šurfas ir viena 11,5 m^2 dydžio perkasa. Rastas XIX–XXI a. permaišytas iki 1,4 m storio kultūrinis sluoksnis. Šurfe 1 ir perkasos plote 1,1–1,3 m gylyje rasti 3 apardyti kapai be įkapių. Šurfe 1 rastas kapas 1 orientuotas 242° PV kryptimi. Perkasos plote rasti kapai 2 ir 3 orientuoti 296 ir 315° ŠV kryptimi. Rankų padėtis įvairi. Šie kapai apardyti kasant duobes vėlyvesniems kapams, kurių duobių kontūrai fiksuoti 1,3–1,4 m gylyje nuo šventoriaus paviršiaus. Permaišytuose smėlio sluoksniuose atsitiktinai rasti molinio indo ir akmeninio galąstuvo fragmentai (1 pav.), kurie gali būti vertinami kaip XVI a. datuojamų kapų įkapės.

0 3 cm

1 pav. Galąstuvo fragmentas. B. Lisauskaitės nuotr.

Fig. 1. A whetstone fragment.